

HERMANN RÓBERT

GÖRGEI ARTÚR ÉS CSÁNY LÁSZLÓ LEVELEZÉSE¹

I. KÖZLEMÉNY

Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc sajátos intézményei közé tartozott a kormánybiztosság rendszere. Az intézmény végigkíséri a másfél év történetét és a forradalmi közigazgatás alkotása volt. 1848 szeptemberéig a végrehajtó hatalom és a helyi közigazgatási szervek közötti kapcsolattartást szolgálta, a Batthyány-kormány lemondása után pedig — a végrehajtó hatalom átalakulásából következően — a törvényhozó és a végrehajtó hatalom egyaránt részt vett kialakításában. Eredetében és súlyában jelentősen különbözött mind feudális kori előzményeitől, mind a francia forradalom kormánybiztosi intézményétől.

Ennek egyik fajtája a mozgó hadseregek mellé kirendelt kormánybiztosság volt. Kialakulása 1848 júniusában, a délvidéki harcok, illetve a drávai védvonal megszervezése során kezdődött meg. Csány László, a Zala megyei reformellenzék kiemelkedő tagja, 1848. június 2-ától töltötte be a dél-dunántúli megyék kormánybiztosi tisztét, majd Jellačić csapatainak szeptemberi betörése után lényegében a dunántúli hadsereg mellé kirendelt kormánybiztosként működött. Csány volt az első a kormánybiztosok között, aki de facto nem egy terület felett, hanem egy hadsereg mellett látta el a végrehajtó hatalom politikai képviselőjét. Az 1848. októberi alsó-ausztriai hadjárat és schwechati vereség után az Országos Honvédelmi Bizottmány ismét egy megadott területre, az északnyugat-dunántúli és a nyugat-felvidéki megyékre terjesztette ki Csány biztosi hatóságát, ám emellett továbbra is megmaradt az e terület védelmét ellátó feldunai hadtest melletti politikai ellenőrző szerepe. A határvédelem és hadseregszervezés másfél hónapja, majd a dunántúli visszavonulás három hete során Csány mindvégig napi kapcsolatban volt a feldunai hadtest november 1-jén kinevezett új fővezérével, Görgei Artúr vezérőrnaggyal.²

Csány először valószínűleg Batthyány Lajos miniszterelnök 1848. szeptember 13-i leiratában találkozott Görgei nevével. Ebben a miniszterelnök arról értesítette,

---

1 A forrásközlemény az OTKA F 013416. kódszámú, Görgei Artúr 1848–49-es iratainak összegyűjtését célzó pályázati támogatásával készült. A levelezés II., befejező része a Fons következő számában jelenik meg.

2 Csányra l. *Barta*, 1952. és *Molnár*, 1990.

hogy utasította az önkéntes mozgó nemzetőrség parancsnokait, köztük Görgeit, hogy csapataikkal induljanak meg Nagykanizsa felé. A szeptember végi–október eleji hadműveletek során Csány szinte naponta kapott újabb és újabb híreket a Görgei vezette Csepel-szigeti és Duna-melléki erők működéséről. Első személyes találkozásjukra csak 1848. október 13-án vagy 14-én került sor, amikor Görgei a lajtai táborba érkezett, hogy immáron frissen kinevezett ezredesként részt vegyen a Jellačić elleni hadműveletekben. Görgei emlékirata szerint Csány a találkozó alkalmával röviden végzett vele: „Magaviseletével, egész lényével kivált a magyar forradalom valamennyi polgári államférfia közül: bizalmat gerjesztő, s egyszerűsmind tiszteletet parancsoló ember volt. Ezek a tulajdonságok nem mindig a fennkölt jellem megnyilatkozásai, de Csány esetében azok voltak. Már első tekintetre imponált nekem; utóbb megtanultam nagyra becsülni”.³

Csány első benyomásai is jók lehettek. Október 14-én Pázmándy Dénessel, Bónis Sámuellel és Luzsénszky Pállal együtt ő is aláírta azt a jelentést, amelyben a táborban tartózkodó biztosok javasolták az OHB-nak Görgei és Lázár György ezredes tábornoki kinevezését, „mert biztos generáljaink nincsenek, a generálban pedig jóakarát, hazafiúji [sic!] buzgalom, és mindenek fölött judícium szükséges. Így az öregeket majd nélkülözhetjük maholnap”.⁴

Görgeinek — fővezéri kinevezése után — Csányval egyetlen komolyabb konfliktusa volt: a tábornok 1848. november elején szeretne volna elérni, hogy a tiszti előléptetéseket századosig kizárólag reá bízzák, és Csány ragaszkodott ahhoz, hogy a felterjesztéseket, mint a polgári hatalom képviselője, ő is aláírja. Csány attól tartott, hogy ha a főtiszti kinevezéseket egyedül a fővezérre bízzák, a tisztikar jelentős része az illető személyéhez, nem pedig a kormányzathoz fog kötődni, és ezzel megteremtődhetnek a polgári hatalomtól független katonai hatalom, a katonai diktatúra alapjai. Görgei elfogadta Csány szempontjait, és az OHB is ilyen módon rendezte a kérdést. A jó viszonyra mutat Csány november 19-én az OHB-hoz írott jelentése is: „A változó vezényletnek — hál’ Istennek! — vége van. Fővezérünkben nemcsak erélyes, de állandó vezényletet is várhatunk bizonyosan”.⁵ E jó viszonyra mutat az az intenzív kapcsolat is, ami az alább közölt levelek és átíratok számából kikövetkeztethető. Görgeit egyetlen kormánybiztosához sem fűzte ilyen szívélyes és baráti viszony. Noha levelezésük — a viszonylag kedvező forrásadottságok ellenére — csak töredékesen maradt fenn, így is megállapítható, hogy

---

3 *Görgey Artúr* I. 194. p.

4 Közli KLÖM XIII. 185. p.

5 Közli KLÖM XIII. 512. p.

Görgei minden fontos kérdésben kikérte Csány véleményét, illetve kérte a kormánybiztos segítségét.⁶

Viszonyuk rövid ideig tartó megromlása a dunántúli hadjárat időszakára tehető. Csány optimistábban ítélte meg a hadjárat katonai esélyeit, mint Görgei, és úgy vélte, van esély arra, hogy az ellenséggel a siker reményében szembeszálljanak. Amikor 1849. január 2-án Pesten az Emmerling-fogadóban, Csány szállásán összeült a haditanács, Csány úgy vélte, hogy a hadsereg egészének a Tisza-vonal védelmére kellene visszavonulnia. Nem értett egyet Görgei azon tervével, hogy a feldunai hadtest diverziós céllal északnyugat felé, az ostromlott Lipótvár felmentésére induljon, majd pedig a bányavárosokon keresztül érje el a Tiszát. A főváros feladása után — betegsége miatt — nem követte a feldunai hadtestet, hanem Debrecenbe ment. Ekkor már megrendült bizalma Görgeiben, Perczelnek szóló levelében egyenesen úgy fogalmazott, hogy egy ideje ő sem lát mást Görgeiben, mint kalandort.⁷

Kossuth január 27-én Erdély teljhatalmú országos biztosává nevezte ki Csányt. Csány január 30-án már Kolozsvárott volt, és az ezt követő, közel három és fél hónapban többnyire innen intézte a hadseregellátás, a közigazgatás, a politikai rendezés megannyi ügyét. Bemmél, az erdélyi hadsereg parancsnokával már korántsem sikerült olyan jó kapcsolatot kialakítania, mint Görgeivel. Bem Erdély felszabadítása során jó néhány, a polgári igazgatás körébe tartozó ügyben intézkedett, és ez rendszeres nézeteltérések forrásává vált. Bem amnesztiát adott a románoknak és szászoknak, leszállította a só árát, telepíteni akart a román határőrezredek területén. Csányt kötötték az OHB-től kapott utasítások, Bem pedig nem volt hajlandó belátni, hogy a kormányzat csupán az erdélyi hadsereg parancsnokának, és nem Erdély teljhatalmú diktátorának nevezte ki. Nem véletlen, hogy ő „fogyasztotta el” a legtöbb kormánybiztos: Beöthy Ödön, Csány elődje, Szent-Iványi Károly, Csány utódja e konfliktusok miatt mondott le, de Bemnek kimondottan rossz volt a viszonya magával Csányval is. Az együttélést és együttműködést csak az tette elviselhetővé, hogy Bem és kormánybiztosai viszonylag ritkán találkoztak.⁸

Csány Erdélyből is élénk figyelemmel kísérte a magyarországi eseményeket. Fő tájékoztatói forrásai Kossuth hivatalos és magánlevelei voltak, és ezért február elején is némi ingerültséggel írt Görgeiről. „Görgei megfoghatlan — ettől mást

---

6 *Hermann*: Csány, 158–161. p.

7 *Hermann*: Csány, 204–209. p.

8 *Barta*, 1952. 657–678. p.; *Katona Tamás*: Csány László erdélyi főköormánybiztos. In: *Molnár*, 1990. passim.

vártam — vajha már csatlakozna — egyesült erő Magyarhonban, hitem, meggyőződéseim szerint győzni fog az osztrák kényurakon” — írta Kossuthnak február 3-án.⁹ Néhány nap múlva már úgy vélte, „miután Görgei engedelmeskedik, Dembiński felfelé vonul, teljesen meg vagyok a kedvező eredményről győződve — sőt, Schliknek elfogatását is valószínűnek tartom”.¹⁰ Február 22-én írt leveléből tudjuk, hogy Görgeinek is írt: „Meg vagyok győződve, és fájjalnám, ha csatlakoznék, hogy Görgeinél hozzá futár által küldött levelem jó hatást teend — nem tudtam, hogy Dembińskinek nem akar alárendeltetni, nem tudván a német proklamációját [az 1849. január 5-i váci nyilatkozatot] — de olyan szellemben írtam nekik, hogy hatásától jót remélek. A futár még nem tért vissza, pedig már ugyan jó régen küldöttem”.¹¹ Másnap panaszkodott: „Görgei nem ír — pedig leveletem megkapta — azonban hiszem, hogy írand, kíváncsi vagyok levelére”.¹² Február 27-én, Besztercéről írott levelében kijelentette: „Görgei is aggaszt, nem azért, mintha hűtlennek képelném, hanem azért, mert tartok tőle, hogy nem teljesíti elég energiával hivatását”.¹³ Március elején aggódva írta: „itt az az aggasztó hír szárnyal, hogy a táborba egyenlenségek miatt ismét el kölle menned, — ha ez igaz, úgy valóban aggasztó a vizsgálódás — soknak meg kölle változni eljövetelem óta — magadnak ezer a dolgod — írasd meg, kérlek, hogyan állnak dolgaink? nem képzelheted aggodalmaimat”.¹⁴ A tavaszi hadjárat első sikereiről értesülve az „igaz pesszimista” Csány örömmel nyugtázta, „hál’ Isten, hogy nálad a táborba egyetértés van”.¹⁵ A hadjárat végén röviden így értékelte Görgei ténykedését: „Görgeink ember, éljen”.¹⁶

---

9 Csány–Kossuth, Kolozsvár, 1849. febr. 3. MOL OHB 1849:1512.

10 Csány–Kossuth, Kolozsvár, 1849. febr. 9. MOL OHB 1849:4119.

11 Csány–Kossuth, Dés, 1849. febr. 22. MOL OHB 1849:2593. — Csány még február 10-én küldött Kolozsvárról egy levelet Schmidegg Kálmánhoz, gyámfiához, aki Görgei táborában szolgált. MOL OHB 1849:4107.

12 Csány–Kossuth, Dés, 1849. febr. 23. MOL OHB 1849:2592.

13 Csány–Kossuth, hely és dátum nélkül [Beszterce, 1849. febr. 27.] MOL OHB 1849:2778. Közli *Deák Imre*: 1848, ahogy a kortársak látták. A szabadságharc története levelekben. Bp., é. n. [1942] 319–321. p.

14 Csány–Kossuth, hely és dátum nélkül [Kolozsvár, 1849. márc. 11. előtt] MOL OHB 1849:3391.

15 Csány–Kossuth, Kolozsvár, 1849. ápr. 13. MOL OHB 1849:5625.

16 Csány–Kossuth, Kolozsvár, 1849. ápr. 27. MOL OHB 1849:6565.

Májustól Görgei is, Csány is tagja volt a Szemere Bertalan vezette kormánynak, s a források tanúsága szerint mindvégig jól együttműködtek. Csány még akkor is védte Görgeit, amikor az június elején nyíltan kritizálta a Függetlenségi Nyilatkozatot.¹⁷ Június 30-án Csány is tagja volt annak a küldöttségnek, amely Kossuthnak a komáromi összpontosítás feladásáról és a szegedi összpontosításról szóló rendeletét Görgeihez vitte, és ennek is lehetett némi szerepe abban, hogy Görgei — fenntartásai ellenére — megígérte a katasztrófális haditerv teljesítését.¹⁸ Az újabb fővezéri válság, Görgei leváltása és Mészáros Lázár kinevezése után Csány úgy vélte: csak Kossuth fővezérsége vethet véget a vezérek közötti viszálykodásnak. E véleményét azonban a kormány legtöbb tagja nem pártolta. Amikor pedig egy — téves — hír érkezett arról, hogy Görgei Komáromban a cs. kir. csapatok küldötteivel tárgyalt, Csány leszögezte: „én Görgeiről árulást nem hihetek”.¹⁹ Augusztus elején Aradról Görgei elé indult, augusztus 8-án pedig így írt Vukovics Sebőnek: „Akárki mit mondjon, ismételem, ha Görgei ki nem nevezetik mielőbb fővezérnek — elveszett a haza. Nem mondom én, hogy ő menti meg bizonyosan, de már azt mondom, hogy ha valaki viszonyaink közt hívatva van annak megmentésére, úgy ő az”.²⁰

Érthető hát, hogy amikor az augusztus 9-i temesvári vereség után Görgei követe a legfőbb hatalom átadását, Csány pártolta Görgeit, és ő eszközölte ki Kossuthnál a kormányzó és a kormány lemondását.²¹ A lemondás után csatlakozott a Görgei vezette feldunai hadsereghez, és augusztus 13-án, Világosnál került fogságba. Csányt — mint a többi katonát és polgári személyt — augusztus végén adták át a cs. kir. hadseregnek. Csányt hadbírótság elé állították, és október 10-én Pesten, Jeszenák János kormánybiztossal együtt kivégezték. A halálos ítélet meghozatalát alaposan befolyásolta az az emberfeletti szervezőmunka, amelyet Csány a feldunai hadtest kormánybiztosaként végzett.

Az itt közölt iratok a Csány–Görgei levélváltás valamennyi, általunk ismert darabját tartalmazzák. Nem vettük fel azonban kettőjük miniszteri levélváltásait,

---

17 Vukovics Sebő visszaemlékezései 1849-re. S. a. r.: Katona Tamás. Bp., 1982. 134. p.

18 *Görgei Artúr* II. 205–206. p.

19 Csány–Kossuth, Budapest, 1849. júl. 9. Közli KLÖM XV. 699–700. p.

20 MOL Görgei-lt. b/10/c. fasc.

21 Az 1849. május–augusztus közötti Csány–Görgei kapcsolatra l. legújabban *Varsányi Péter István: A Szemere-kormány közmunka és közlekedésügyi minisztere (1849. május–augusztus)*. In: *Molnár*, 1990. 264–278. p.

valamint Csány 1849. augusztus 7-én Keménfokról írott, Barta István által közölt levelét.²² Az iratokat a jelenlegi központoszási és helyesírási szabályok szerint, a dátum, megszólítás és aláírás elhagyásával közöljük. Kivételt akkor tettünk, ha ezeket utóirat követi, vagy valamilyen információs többletet tartalmaznak.

Kissé rendhagyó módon, de a teljesség érdekében felvettük a Görgey család levéltárában, illetve a Csány-iratok iktatókönyveiben szereplő bejegyzéseket is. Csány fogalmazványainak iktatókönyve a 327. számig a számsorrendet követi. A 328. szám helyett tollhibából a 238. számot jegyezték be és innen folytatódik. A 238–327. számokból tehát kettő található az iktatókönyvben. Ezeket /1. és /2. jelzéssel láttuk el. Szintén tollhibából kétszer szerepel az 564–565. szám is.

1.

Parndorf, 1848. október 14.

Csány László, Luzsénszky Pál²³ és Pázmándy Dénes²⁴ felhatalmazása Görgei ezredes részére

A katonai testületek parancsnokai tudván leginkább megítélni a körülményeket, és azon veszélyt, mely az engedetlenségből, az ellenszegülésből a szolgálatot érheti, — azon statáriális jogot, mellyel felruházva vagyunk, minden, a haza védelmére vonatkozó szolgálatbeli nagyszerű kihágásokban Görgei ezredes urat [sic!] az előcsapatok parancsnokára [sic!] átruházuk, és fölhatalmazzuk a statáriális jog gyakorlására.

Csány eredeti sk. tisztázata. MOL Görgey-lt. b/13. fasc. „érkezett Lajta-Bruckban októb. 14. 848. Görgei főhadnagy”. Másolat az eredeti tisztázatról: MOL Csány-ir. IBA 129. Melléklet Görgei okt. 15-i leveléhez.

---

22 KLÖM XV. 830. p.

23 Luzsénszky Pál, báró (1791–1869), 1848–49-ben Kassa országgyűlési képviselője, 1849. jan. 13-tól márc. elejéig Ragályi Ferdinánddal együtt a feldunai hadtest mellé kirendelt kormánybiztos, ápr. elejétől a Felvidék, illetve az itt működő haderők kormánybiztosa. Várfoogságot szenved. 1861-ben ismét képviselő.

24 Pázmándy Dénes, ifj. (1816–1856), 1848-ban a nagyigmándi kerület országgyűlési képviselője, a Batthyány-kormány egyik megbízottja a frankfurti német parlamentnél, a képviselőház elnöke, 1849 elején nem követi az országgyűlést Debrecenbe. A cs. kir. hatóságok rövid vizsgálati fogság után szabadon engedik.

2.

Parndorf, 1848. október 14.

Csány levele Görgeihez

A tábornagy úrtól eleresztetett, mi pedig azt gondoljuk, hogy minél tovább itt marad, annál több hunczfotságot tudand meg a schwarzgelbektől, azért eleresztetik — ha még egyszer mutatja magát — életét kockáztatja.

Eredeti tisztázat. MOL Görgyey-lt. b/6. fasc. „érkez. 18/10. esti 8 óraker 1848”.

3.

Bruck an der Leitha, 1848. október 15.

Görgei jelentése Csányhoz

Guyon Richárd őrnagy, a dunáninnyi önkéntes mozgó nemzetőrség 2. (2. pesti) zászlóaljának parancsnoka²⁵ október 14-én rögtönítélő eljárás lefolytatását rendelte el Faragó István, 20 éves, református, nagykőrösi születésű, a 7. században szolgáló közvitéz ellen, aki október 13-án a határátlépés előtt „a sor előtt kezdte lármáznai, hogy nem megyünk, mire a hetedik század általjában ’nem megyünk’-et lármáztott”. Az eljárás során a tanúvallomásokból kiderült, hogy Faragó „még ezen tétének végrehajtására előre is elkészült, s a katonákat lázította”, s ezt már 12-én megkezdte. Ezért a rögtönítélő bíróság október 14-én délután fél három óraker halálra ítélte. Görgei az ítélet kihirdetését és végrehajtását rendelte el. Csány László és Luzsénszky Pál kormánybiztosok és Pázmándy Dénes képviselőházi elnök aznap hatalmazták fel Görgeit a statáriális jog gyakorlására. (L. az 1. iratot).

Az ide másolatban ./ alá zárt rögtönítélő bíróság által október 14-én 1/4 hátom óraker hozott ítélet általam, miután az ./ alatti felhatalmazással statáriális joggal felhatalmaztattam, esteli 7 óraker megerősített s végrehajtás végett kiküldetett — esti 10 óraker végrehajtott.

---

25 Guyon, Richard (1813–1856), kilépett cs. kir. főhadnagy, ekkor honvéd őrnagy, zászlóaljparancsnok, nov. 1-jétől ezredes, dandár-, majd hadosztályparancsnok, legmagasabb rangja honvéd vezérőrnagy. Emigrál. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 164–165. p. és *Márkus László*: Guyon Richárd. Bp., 1955.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. IBA 129. Mellette a rögtönítélő eljárásról szóló jegyzőkönyv és a Görgeinek szóló felhatalmazás másolata. Utóbbi eredeti tisztázatát l. MOL Görgey-lt. b/13. fasc. Csány László sk. írása.

4.

Parndorf, 1848. október 22.

Csány levele Görgeihez

Az igazságügyi minisztériumtól hozzám érkezett megkeresés folytán — ezennel kérem ezredes urat, hogy azon névtelen levelet, melyet gróf Zichy Ödönnél²⁶ többi irataival együtt Vásárhelyi kapitány úr²⁷ Káloz és Aba között elfogott volt — és amely levél útmutatása után a befalazott két ládába zárt drágaságok felfedeztettek — az ezen levélhez tartozó egyéb iratokkal együtt, — amennyire ezredes úrnál léteznének, — hozzám rögtön általküldeni; — s ha netalán más helyen volnának, hollétekről engem értesíteni szíveskedjen.

Eredeti tisztázat. MOL Görgey-lt. b/13. fasc. „érkez. 23/10. 848”.

5.

Bruck an der Leitha, 1848. október 23.

Görgei jelentése Csányhoz

Folyó hó 22-én kelt becses levelében hozzám intézett megkeresés folytán szerencsém van Királyi Biztos urat ezennel értesíteni, miszerint a Vásárhelyi István mostani Hunyadi-csapatbeli százados f[olyó] é[vi] okt. 2-án, midőn a kálozi kastélyban befalazva talált két ládát Csepel-szigeti Újfaluba kísérte, s nekem átadta, azt állította volt, miszerint ő azon névtelen levelet, melynek útmutatása szerint

---

26 Zichy Ödön (Eugen), gróf (1809–1848), 1848 előtt Fejér vármegye adminisztrátora, 1848. szept. 30-án Görgei hadbírószági ítélettel kivégeztette, mert a horvát inváziós erőkkkel való összejátszás gyanújába keveredett.

27 Vásárhelyi István (1827–1848), cs. kir. őrmester, legmagasabb rangja honvéd százados. Elsiek dec. 19-én Csepinnél. Életrajzát l. *Bona*, 1988. 638. p.

akadt azon két ládára, a fogoly határőröknél talált levelek, iratok s magok a foglyokkal együtt egyenesen Önnek küldte át.

Ha tehát azon levél önnél, Királyi Biztos úr, nem találtatik, iránta csak maga Vásárhelyi István százados adhat felvilágosítást.

Görgey István tisztázata. MOL Csány-ir. IBA No. 245. „Érkezett okt. 24-e 848. Párdorfon — válasz küldetett a minisztériumnak”. Másolata MOL Görgey-lt. b/13. fasc.

6.

Hely nélkül [Bruck an der Leitha], 1848. október 27.

Görgei jelentése Csányhoz

Jelenti, hogy a purbachi barát gyanús leveleket vett ált.

MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 286.

7.

Pozsony, 1848. november 4.

Görgei átirata Csányhoz

Építészetkari zászlóalj alakítására Kazinczy kapitány²⁸ parancsa alá mesterembereket kíván besoroztatni.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 389.

---

28 Kazinczy Lajos (1820–1849), kilépett cs. kir. főhadnagy, ekkor a 2. utászzászlóalj szervezője, később honvéd ezredes. 1849. okt. 25-én Aradon kivégzik. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 190–191. p., *Pásztor Emil: A tizenötödik aradi vértanú*. Bp., 1979., *Pribelszki János: Kazinczy Lajos a szabadságharcban*. HK, 105. (1992) 124–148. p.

8.

Pozsony, 1848. november 5.

Görgei átirata Csányhoz

Psotta őrnagy úr²⁹ hivatalos jelentése következtében, miszerint a Guyon ezredes úr vezényleténél lévő tüzérség számára szükséges pénz hiányával vannak az illető tisztek és parancsnokok, bátorkodom azonnal egy futárt a megkívántató s már Psotta őrnagy úr által felvett pénzzel útnak indítani, tisztelt k[irályi] biztos urat pedig arra megkérni, hogy ezen futár (Papp főhadnagy úr)³⁰ szállítására egy vagon rendeltenék meg a nagyszombati vasút igazgatóságánál.

Nagyszombattól továbbszállítására pedig egy előfogatos kocsit utalványozni méltóztatnék.

Eredeti sk. tisztázat. MOL Csány-ir. IBA 352. „érkezett nov. 5-én 848. Pozsony — megtétetett”.

9.

Pozsony, 1848. november 5.

Csány levelei Görgeihez

a.)

Rosowitz József³¹, ki mai nap Posonba mint gyanús ember elfogatott, hozzám késértessen, — tudni ohajtom az elfogatásnak okait is.

---

29 Psotta Móric (1807–1863), cs. kir. tüzerfőhadnagy, 1848. júl. 6-tól honvéd százados, okt. 19-től őrnagy, a feldunai hadtest tüzerparancsnoka, 1849. jan. 28-tól alezredes, március végétől a főserg tüzerparancsnoka, máj. 27-től ezredes. Várfogságot szenved. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 273. p. és *Csikány Tamás*: Psotta Móric honvéd ezredes. Bp., 1993.

30 Papp József (1814–1893 után), cs. kir. hadnagy, 1848. okt. 19-től az I. hatfontos honvéd lovasüteg fogatparancsnoka, 1849. ápr. 16-tól százados, előbb itt, majd a táborkarnál. Rövid fogságot szenved. Életrajzát l. *Bona*, 1988. 456. p.

31 Rosowitz Görgei és Csány egyik legügyesebb, zsidó származású kéme volt. 1848. október közepén az alsó-ausztriai cs. kir. csapatokról hozott tudósítást, novemberben a Mura mentén járt és a stájerországi csapatmozgásokról tájékoztatott. Működésének utolsó ismert nyoma 1849 júliusából származik.

Repetzky Ferenc sk. tisztázata. MOL Görgey-lt. b/18. fasc. Rajta Görgey István³² feljegyzése: „Rosowitz Józsefet Görgei Artúr kiküldte volt Ivánka Imre³³ kiszabadítására. Nem sikerült. Mi lett Rosowitzból, nem tudni”.

b.)

Ágyúk, társzekerek és a szintén ló nélküli huszárok alá hány ló szükséges, tudósítás kéretik.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 14.

c.)

Tiszti előléptetések küldetnek kihirdetésre.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 18.

d.)

Az előcsapatok semmi szállítmányt vagy egyént keresztül ne eresszenek.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 23.

10.

Pozsony, 1848. november 6.

Görgei átirata Csányhoz

Laut Befehl vom gestrigen Tage wird die Brigade Zichy³⁴, 2930 M[ann], 827 Pf[erde] stark, von Ung[arische] Altenburg gegen Pahrendorf vorrücken, und all dort Posto fassen; ebenso marschirt eine Brigade 2919 M[ann], 471 Pf[erde] stark,

32 Görgey István (1825–1912), Görgei Artúr öccse, ügyvéd, honvédszázados, a július 2-i csatában az 51. honvédszázalaj parancsnoka. Besorozzák. Életrajzát l. *Bona*, 1988. 236. p.

33 Ivánka Imre (1818–1896) cs. kir. főhadnagy, honvéd őrnagy, legmagasabb rangja ezredes, ő volt a dunáninneni önkéntes mozgó nemzetőrség parancsnoka. 1848. okt. 27-én parlamenterként Windisch-Grätznél jár, visszatérőben Jellačić határőrei elfogják. Várfogságot szenved. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 183. p.

34 Zichy Lipót, gróf (1805–1869), cs. kir. őrnagy a 10. (Vilmos) huszárezredben, legmagasabb rangja honvéd ezredes, 1849. jan. elején kilép. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 373. p.

unter Kommando des Majoren Görgei³⁵ v[on] Nikolaus Hus[aren] von hier aus nach Kittsee, und bleibt bis auf weiteren Befehl all dort stationirt. Sie werden daher dienstfreundlichst ersucht für jedem diesen Brigaden einen Kommissair zu nennen, und denselben mit der Verpflegung obenstehenden Truppen zu beauftragen, diese Ernennung jedoch mir allsogleich bekannt geben zu wollen, damit die Verpflegungs-Offiziere der Brigade an den betreffenden Herrn Kommissair gewiesen werden können.

Német fordítás. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 52.A.

11.

Pozsony, 1848. november 6.

Csány átirata Görgeihez

Munkások kirendelése iránt.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. lkv. No. 30.

12.

Pozsony, 1848. november 7.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Minekutána nagyon megkívántató, hogy a károlyfalvi malmok még holnapon lejöjjenek — azoknak száma többre menő, mintsem hirtelen a szükséges napszámosokat a molnárok részéről lehetséges lenne eszközölni, azért tesszen oly intézkedést tétetni, hogy a fenti malmok lehozatalára egy gőzös oda rendeltessen.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. NIBA d. sz.

---

35 Görgey Kornél (1819–1897), Görgei Artúr unokatestvére, cs. kir. százados a 9. (Miklós) huszárezredben, nov. 26-tól őrnagy, dandárparancsnok, ápr. 12-től a feldunai hadsereg törzsenél szolgál, júl. 20-tól honvéd alezredes. Várfogságot szenved. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 163. p.

b.)

Az ide mellékelt katonai termény- és terítéki illetményekről készített javaslatokat, melyek a régiebb katonai illetmények alapján — a mostani körülményekhez a legszigorúbban alkalmazva s a lehetőségig egyszerűsítve — dolgoztattak ki, ezenel teljhatalmú biztos úrnak azon megjegyzéssel van szerencsém általküldeni: hogy azokat minél előbb megerősítve, a sereget régi bizonytalan állásából már egyszer kiemelje, — mit is annál inkább hiszek minél előbb megtörténendőnek, mivel jelen javaslatok nyomán minden visszaélések ki fognak kerültetni, s a seregben rend leendő, — egyszersmind ezen javaslat minél gyorsabb közzététele végett a litografizásra is felhatalmazást kérek.

Másolat. MOL Tiszánineni nőr. ker. ir. 6. fasc. Közlekedés. No. 3.

c.)

Pálóczy László őrnagy és hajóparancsnok úr³⁶ javaslatának következő pontjaira nézve azonnal lenne szükséges a kellő intézkedéseket tenni: mi iránt tisztelt k[irályi] biztos úrhoz folyamodom, minthogy ezen intézkedések hatásom körén túl esnek.

1. A dévényi parton lévő hajókat azonnal le kellene rendelni.
2. Úgyzinte a Pozsony városa fölött létező malmokat le kellene parancsolni a híd alá.
3. Szükség volna legalább hat csolnokra, mindegyik hat-hat emberrel, fejszével, vasmacskaival kötelekkel és vasbunkókkal ellátva.
4. Egy gőzösnek mindenkor fűtve kellene készen állani a híd alatt, hogy minden pillanatban a hídfelbontás, mind összerakásánál szolgálatot tehessen.
5. A város részéről azonnal éjjeli és nappali őrk rendeltessenek a híd mellé, melyeknek kötelessége volna a hidat az első avisora széjjelverni; oly esetben ti., ha egyszerre sok számú hajó jönne lefelé.

Másolat. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 62. Eredeti tisztázata iktatva: MOL Csány-ir. BA lkv. No. 383. „Görgei tábornok a pozsonyi híd és malmok végett intézkedést tétetni kér”.

---

36 Pálóczy László (1808–1887), cs. kir. főszázados, 1848. júl. 27-től a Mészáros hadigőzös parancsnoka, szept. 22-től honvéd őrnagy, 1849. máj. 19-től alezredes, a péterváradai várórség dandárparancsnoka. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 261. p.

d.)

Zu unserer eigenen Sicherheit sowohl als auch zur Verhütung eines Geldschadens, der unserem Vaterlande erwachsen könnte, halte ich es für unumgänglich notwendig, alle Ortschaften zu entwaffnen, welche vom Feinde zunächst bedroht sind, und allwo vorauszusehen ist, daß die Nationalgarde beim Vordringen des Feindes sehr wenig oder gar keinen Widerstand leisten werde.

Diese anscheinend harte und den gesetzlichen Normen widersprechende Maßregel ist durch die gewisse Voraussicht geboten: daß im Falle eines feindlichen Eindringens alle diese Ortschaften von dem Feinde selber entwaffnet werden und seine Macht dadurch gewissermaßen verstärkt wird.

In Berücksichtigung dessen, sowie der Notwendigkeit unsere Truppen vollständig auszurüsten, ersuche ich um die Vollmacht diese Entwaffnung einleiten zu dürfen, und schlage zur Vermeidung jeder Aufregung vor: daß alle von den Nationalgarden mit eigenem Gelde angeschafften Waffen vom Staate angekauft würden, und man den Betreffenden die schrift[liche] Versicherung gebe [gäbe], bei Wiedereintritt friedlicher Umstände sich neuerdings bewaffnen und organisiren zu dürfen.

Német fordítás. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 63. Eredeti tisztázata iktatva: MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 397. „Görgei tábornok levele. Kéri némely helységek lakóit lefegyverzeni, hol beütéstől félhetni”.

e.)

Mehrere eingelangte Klagen so wie die Notwendigkeit als Kommandant des Armeekorps von allem unterrichtet zu sein, was zur Ausrüstung derselben geschieht, zwingen mich das Ersuchen zu stellen, daß der Rittmeister Tamásfy³⁷ strengstens aufgefordert werde, sich schriftlich zu äußern, auf welche Art jene Pferde von ihm verwendet wurden, die unter seiner Aufsicht, auf Befehl des Herrn Präsidenten Ludvig v. Kossuth von Bábolna aus, der Armee zugeführt wurden.³⁸

---

37 Tamásfy (Tamaschek) Lajos (1809-?), nyugalmazott cs. kir. főszázados, 1848-ban honvéd-százados, 1849. jan. elején Pesten jelentkezik a cs. kir. csapatoknál, a hadbírótság megfosztja rangjától, májusban ismét magyar szolgálatba áll. Rövid vizsgálati fogságot szenved. Életrajzát l. *Bona*, 1988. 595–596. p.

38 Az ügygel kapcsolatban Görgei 1848. nov. 11-én és 15-én írt Kossuthnak is, aki szigorú vizsgálatot rendelt el azzal kapcsolatban, hogy kik kaptak bábolnai lovakat. *Steier*, 164–165. p.; KLÖM XIII. 450., 483. p. L. még *Ruisz Gyula*: Bábolna a magyar szabadságharc idején. Komárom, 1906. 12–14. p.

Német fordítás. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 64. Eredeti tisztázata iktatva: MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 384. „Azon lovak iránt, melyeket Kossuth Bábolnáról hozatott, Tamásfy kapitánt kéri felszólíttatni, hova sorozta be. — Tüstént felszólíttatott”.

f.) délután 4 órakor

Jeltüzek adására még ma est előtt két szekér szalma szükséges, melyek Psotta honvédtüzér őrnagy úr rendelkezésére a Zuckermantlin³⁹ túl, az első malomnál lesznek lerakandók, — mielőtt azonban rendeltetésök ezen helyére kimennének, a halpiacon álljanak meg, míg egy honvéd tüzértiszt, Psotta őrnagy úr nevében megjelen, ki őket elvezesse. — Az est közeleg — sietséget kérek.

Másolat. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 66. Eredeti tisztázata iktatva: MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 396.

g.)

Petzelt tüzérkapitán⁴⁰ és a pesti tüzerek hazamehetése iránt.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 386.

h.)

Közli benne azon rendeleteket, melyeket Pozson városának kiadott előleges közlés nélkül.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 398.

---

39 Zuckermantl, a Schloßberggel együtt a Váralját alkotó külvárosok.

40 Petzelt, Josef (1805–1850), kilépett cs. kir. főhadnagy, a pesti egyetem professzora, 1848 nyarától a pesti nemzetőri tüzérség szervezője, okt. elejétől nov. elejéig a „Pest városi nemzetőri nyolc lövegű vegyes ágyúüteg” parancsnoka a feldunai hadtestnél, dec. 15-től alezredes, a Ludovika Akadémia aligazgatója. Aradon kapitulál. Rövid fogság után kegyelmet kap. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 265. p.

13.

Pozsony, 1848. november 7.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

Zur Disposition der Armee 13 Mühlen ausgewirkt.

Die Pester freiw[illige] Artillerie wurde von ihren Nachhausegehen zurückgehalten — mit Verdopplung ihres Gehalts.⁴¹

Das Gutachten über die Naturalien Rückvergütung wird mit Dank angenommen, und wird Morgen mit dem Dampfschiffe dem Comitee übersendet,

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 54.

b.)

Petzelt ütég lóval ellátásáról.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 42.

14.

Pozsony, 1848. november 8.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Guyon seregének ellátására 50.000 p[engő][l]orintot kér, de nyugtát nem küld. a seregnek zsoldja nincs: azért a kívánt pénzt mindenesetre meg kell küldeni; a nyugta hiánya azonban szükségessé teszi, hogy Kegyed egy biztost küldjön a pénzzel, ki arról a Guyon nyugtatóját kieszközölje.

Miután Guyon serege már N[agy]szombatban van, minden diszponibilis vasúti vagon oda kell küldeni, a gyalogság elhozatalára.

Méltányló tudomásul jegyeztetik meg, hogy Szokolca város népessége magát seregünk iránt igen jól viselte, nemcsak a szükségletét szíves készséggel fődözvén,

---

41 L. az előző szám g.) alatti iratot.

hanem a visszamenő seregnek még fehérruhát is, ön jószántából küldvén utánna; mi innen is nyilván elösmérésül fog közhírré tétetni.

Veninger Ferenc tábori pénztárnok kényelmes mentekézését avégre van szerencsém eredetiben áttenni: hogy Kir[ályi] Biztos úr neki határozott hivatalos helyet és időt elibe szabni méltóztassék.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 3. Kivonatosan közli Görgey István I. 28. o. Iktatva: MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 437.

b.)

Ajer Mihály százados⁴² a Száz zászlóaljából a dévénújfalvi vámhivataltól tegnapelőtt 909 ezüstit forintot, a dévénújfalvi harmincadtól pedig 282 ezüst forintot az ellenség netaláni közeledése elől saját nyugtatványára fölszedvén, az összes summat nékem átküldte. Én ezen pénzt, öszvesen *egyezeregyszázkilencvenegy* = 1191 pengő forintot az ./- alatt ide mellékelt nyugtató és ellennyugtatóval együtt Kir[ályi] Biztos Úr rendelkezésére átküldvén, kérem az aláírott nyugtatványt magamnak visszaküldetni.

Egyúttal közlöm a Honvédelmi Bizottmány elnökétől [olyó] hó 7-ről hozzám kelt leveléből a következő pontot:

„Azi hallom, hogy Galgócon vagy tájékán Woroniecki⁴³ és Lopresti⁴⁴ urak bizonyos Selig nevű zsidótól tizenhat lovat zsaroltak ki — állítólag lovasság állítása végett, s a lovakról nyugtatványt adtak, később pedig készpénzért eladták. Gróf Erdődynek galgóczi prefektusa, Bukovinszky közelebbit tudand a dologról mondani. A legszorosabb vizsgálatot kívánom”.⁴⁵

---

42 Ajer (Ayer) Mihály (1817–?), kiszolgált tizedes, vasúti hivatalnok, 1848. szept. 25-től a tiszán-inneni önkéntes mozgó nemzetőrség 2. hevesi zászlóaljának, majd az ebből is alakuló, Száz János őrnagy vezette zászlóaljának századosa, 1849. jan. 30-tól az ebből is létrejövő 71. honvédszászlóaljnál. Júl. 21-től őrnagy, szept. 30-tól alezredes. Komáromban kapitulál. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 88. p.

43 Woroniecki, Józef, herceg, (1828–1885), honvéd őrnagy, emigrál. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 337. p.

44 Lo Presti Árpád, báró (1828–1879), földbirtokos, 1848. júl. 2-től egy önkéntes lovascsapat szervezője, okt. 20-tól címzetes, 1849 tavaszától tényleges őrnagy. Emigrál. Életrajzát l. *Bona* 1988. 224. p.

45 Kossuth Komáromból írott levelét közli KLÖM XIII. 368.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 5. Iktatva: MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 434.

c.)

Még mindezeideig bizonytalanságban lévén a sereg, hogy a kapott 3/4 U húst ajándékul vagy pedig 2 xr. hátrahagyás mellett kapja-e? e bizonytalanság pedig hogy legrosszabb hatással van a seregre, egész természetes: annélfogva minél előbbi határozott nyilatkozatot várok teljh[atalmú] biztos úrtól, vajon a kapott hús csakugyan ajándék-e vagy nem? S ha nem, a naponkénti 2 xr. levonás mely naptól kezdődik?

MOL Tiszánineni nőr. ker. ir. 6. fasc. Közlekedés. No. 7. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 439.

d.)

A tisztelettel ide mellékelt folyamodása az alakuló utászkar tiszteinek azon kéreással általküldetik kormánybiztos úrnak, miszerint szíveskednék ezen tisztikarnak ha nem egészen is a kérelmet, de legalább 50 p[engő]f[orin]tnyi előlegezést holdonkénti 10 p[engő]f[orin]t. hátrahagyás mellett, kegyesen megengedni.

Másolat. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 74. Eredeti tisztázata iktatva: MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 429.

e.)

Ide mellékelve átküldetik a nagyszombati táborból visszaérkezendő hadseregnek elszállásolási terve, azon hivatalos megkeresés mellett, méltóztassék mind a lovas-, mind a gyalogság élelmezése felett a mellékleten kimutatott állapot alapján intézkedni.

Másolat. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 77.

15.

Pozsony, 1848. november 8.**Csány átiratai Görgeihez**

a.)

Durch glaubwürdige Bekanntmachung sollen in Tyrnau baufälligen Gebäuden mehrere Waffen und Fußkleidungen vorhanden sein, daher für nötig gehalten wird — eine Kommission aus 2 Individuum dahin zu beordnen, welche mit der Eisenbahn dahin abgehen können.

Das Tyrnauer Magistrat ersucht um die Errichtung eines Platz Kom[man]dos. Herr Oberst Guyon könnte ein hiezu geeigneten Offizieren beordnen.

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 55.

Nagyszombati invalid-házban vizsgálat.⁴⁶

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 56.

b.)

Auf die Anfrage, ob das der Mannschaft verabfolgt werdende 3/4 U. Fleisch von der Löhnung mit 2 x. CMZ und von welcher Zeit abgezogen wurde, so man sich entsinnen kann, hat diese meine Anordnung nach der F.M.L. Móga⁴⁷ in der Armee angeordnet, und mehrere Ba[taill]ons taten auch dies, daher meiner Ansicht nach, dies der Armee zu publiciren zweckmäßig wäre.

Bei den Debner Mauth vorhandene Geld mit 1191 f. übernommen, u[nd] solche den H[errn] Armee-Oberkassier Weninger übergeben.

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 79.

---

46 Csány a vizsgálat ügyében ezen a napon Guyon Richárd ezredest is utasította. uo. No. 62.

47 Móga János (1785–1861), cs. kir. altábornagy, 1848 szept. 21.–okt. 31. között a dunántúli magyar erők parancsnoka, nov. elején nyugalmazták. A cs. kir. hadbíróság 5 év várfogságra ítéli. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 365. p. és *Gelich* I. 219–221. p.

A katonaság 3/4 [font] húsáért 2 xr. naponta levonandó, és az 1191 for[int] a dévényi vám- és 30-adtól Weningernek átadandó, kézhét vetet[vén], nyugtatásba fog soroltatni. [?]

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 64.

c.)

Soproni lovas nemzetőrök ne bocsájtssanak haza, a hadseregnél kihirdetni, senki ne távozna engedelem nélkül, mert mint szök[ött] katonák fog[nak] büntetődni.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 65.

16.

Pozsony, 1848. november 9.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

A /. ide mellékelt jelentést avégre van szerencsém általküldeni, hogy a haza indulandó székely zászlóaljnak⁴⁸ Pestre szállítására holnapután egy gőzöst (vontatót, Remorquer) két teherhajóval méltóztassék megrendelni. A kérdéses zászlóaljnak Kossuth Lajos úr már előleg is megígérte az elbocsájtatást, én pedig az erdélyi körülmények közben hibás lépésnek tartottam az itt lévő zászlóaljnak visszatartóztatását.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 10. Kivonatossan közli Görgey István I. 28. o. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 444.

b.)

Idecsatolva átadatik az egész hadseregnek állapot kimutatása⁴⁹ azon megjegyzéssel, hogy annak pontos valóságáról nem kezeskedhetek, miután a számtalan betegtek és elrendelések végett annak való állása szüntelen változó, mind-

---

48 A 15. (2. székely) határőr gyalogezred l. zászlóalja, amelyet Szilágyi Samu őrnagy vezetett, 1848. szept. 30-án csatlakozott a dunántúli magyar sereghöz.

49 A feklunai hadtest 1848. nov. 9-i harcrendjét l. HIL 1848-49. 3/192.

zonáltal el nem mulasztatik a legközelebb beérkezendő állapoti kimutatások alapján az összes állását a hadseregnek Önnek általküldeni.

Eredeti tisztázata. MOL Csány-ir. IBA 457. „érkezett nov. 10-e 848. Pozson — figyelembe veendő”.

c.)

Több ide érkezett jelentésekből értésére esett a hadsereg kormányának, hogy a széna, mely a lovak számára kiszolgáltatik, oly rossz minőségű, hogy azt a lovak egyáltalában nem eszik. Ennek következtében felkérjük tehát teljhatalmú biztos úr, eziránt mihamarább hatályosan intézkedni.

Másolat. MOL Tiszáninenni nő. ker. ir. 6. fasc. Közlekedés. No. 10.

d.)

A /. mellékletbe ide csatolt vallomását az idevaló mesternek, Tiefenbrunner Györgynek, van szerencsém azon kéresemmel áttenni, hogy minekutána csupán-csak főbiztos úr a nyomatékos intézendőket e tárgyban elrendezheti, mindent elkövetni méltóztatnék, miszerint ezen reakcionárius szellemű helység rendbe igazíttassék és kárhatlanná tétessék.

Másolat. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 76. Eredeti tisztázata iktatva: MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 456.

e.)

Sie werden hiemit dienstfreundlich ersucht den Herrn Ober-Ingenieur Tenzer⁵⁰, welche zur Abtragung der bei Pahrendorf nach Österreich führenden Strasse beordert ist, den nötigen Vollmacht auszufertigen, damit die dortigen Landbewohner sich seinen Befehl nicht entziehen könnte.

Másolat. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 79. Eredeti tisztázata iktatva: MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 416. „Görgei tábornok. Tenczer mérnököt felhatalmaztatni és neki embereket rendeltetni kíván a pahrendorfí utak lehordoztatására”.

---

50 Tenzer Károly (1803–1860 után), mérnök, 1848 nyarától a közmunka és közlekedésügyi minisztérium igazgató főmérnöke, novembertől dec. végéig a feldunai hadtest mellett működik.

17.

**Pozsony, 1848. november 9.
Csány átirata Görgeihez**

Wünscht den genauen Stand der Armee — um das Nötige mit den Bezirks-Vorsteheren veranlassen zu können.

Der Feind ist bei Szt. Johann und Megyesfalva herüber gebrochen, und hat das Fürst Pálffy'schen⁵¹ Holz Depot in Beschlag genommen. — Die Kundschafter welcher vorgestern über die Aufstellung des Feindes Nachricht brachte, ist wieder dahin abgegangen.

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 59.

18.

**Pozsony, 1848. november 10.
Görgei átirata Csányhoz**

A Preussen-gyalogság 2-ik zászlóaljának⁵² 500 pár bakancsot kér adatni.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 449.

19.

**Pozsony, 1848. november 10.
Csány átiratai Görgeihez**

a.)

Az előőröknek, hogy senkit át ne engedjenek, e parancsolat ismételtessék.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 80.

---

51 Pálffy Antal Károly, herceg (1793–1879), cs. kir. valóságos belső titkos tanácsos és kamarás.

52 A 34. (Porosz herceg) gyalogezred 2 zászlóalja.

b.)

A pozsonyi malmoknál elkövetett károsítások megszüntetése iránt. — Pozsony városa bizottm[ánya] levele mellékletben.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 90.

20.

Pozsony, 1848. november 11.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Zsedényi Gyula alezredes úr⁵³ számára, ki Guyon ezredes urat fogja a dandárparancsnokságban fölváltani, egy vonatot kérek a vasúton Nagyszombatig azonnali elindulásra szívesen megrendeltetni.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 21.

b.)

Bernáth József, a pozsonyi pénzügyi kerület felügyelője november 10-én jelentette Csánynak, hogy a Dévényújfaluban szállásoló Ajer Mihály százados 6-án „azon megjegyzéssel, nehogy azok a Morva hídján átnyomulható ellenség kezébe juthassanak, figyelembe nem véve a hivatali személyzet ellenmondását”, nyugta ellenében magához vette a harmincadhivatalban található 282 pengő forintot. Bernáth közölte, hogy a harmincadhivatal már jóval korábban beküldte a pozsonyi kerületi felügyelőséghez az ott található „tetemes mennyiségű” összeget; az említett 282 pengőforint „az elkerülhetetlen megkívántató hivatali szükségek és kiadások fedezésére tartott szokás szerint vissza”. Ezért kérte Csányt az összeg visszajuttatására. Csány a beadványt átküldte Görgeinek szigorú vizsgálat végett. Görgei magához hívatta Ajert, aki a tábornok szóbeli parancsa következtében közölte: miután a dévényújfalusi hidat lerombolta, az ellenség küldöttei követelték a híd helyreállítását. Ellenkező esetben a falu felégetésével fenyegettek. Ajer a hely-

---

53 Zsedényi (Pfannschmied) Gyula (1808–?), cs. kir. főszázados, 1848. okt. 27-től honvéd őrnagy és osztályparancsnok a 6. (Württemberg) huszárezredben, nov. közepétől a nádasi dandár parancsnoka, nov. 29-től alezredes, dec. elejétől betegszabadságon. 1849. jan. közepén jelentkezik Windisch-Grätznél, a cs. kir. hadbíróság felmenti. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 374. p.

zet tisztázására három órás fegyverszünetet kötött az ellenséggel és utasításért Pozsonyba küldött. Mivel a három óra eltelte alatt nem kapott Pozsonyból újabb utasítást, attól tartott, hogy az ellenség valóban megrohanja a falut, s kiüríti a pénztárat. Ezért vette fel az említett összeget, és küldte a főhadiszállásra.

A pozsonyi kerületi főfelügyelőségnek 3355/2390 sz[ám] alatt kelt és velem szigorú vizsgálatétel végett közlött följelentésére válaszul van szerencsém ide ./ al[att] mellékelve megküldeni Ajer százados úrnak írásbeli nyilatkozatát azon hozzáttétellel, hogy a ./ alatt lemásolt nyugtatványom szerint Ajer százados úrtól kezemhöz vett 909 p[engő]t[orin]tot (a vámhivatalból) és 282 p[engő]t[orin]tot (a harmincadtól) folyó hó 8-án 5/E szám alatt Kegyedhez, Királyi Biztos úr, általküldöttem, — és hogy Kegyed nyugtatványa felőle kezemben létez, az én ellen nyugtatványom pedig Királyi Biztos úr kezénél kell, hogy létezzék.⁵⁴

Eszerint Ajer kapitány úr eljárása teljesen rendiben és igazolva van.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. NIBA d. sz. Másolat. MOL Görgey-I. Elnöki lev. No. 23. Az iratokat l. a tisztázat mellett.

c.)

Görgei tábornok visszaküldi Csány László levelét Prokop elfogatása és a Stomfán a Pálffy kastélya kikutatása tárgyában.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 475.

d.)

A löszereknek Komáromba szállítására gőzhajót kíván rendeltetni.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 480.

---

54 L. a 14/b. dokumentumot.

21.

Pozsony, 1848. november 11.
Csány átirata Görgeihez

Ajér százados dolgainak jó rendben léte felől.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 124. Ugyanezen a napon Csány egy másik levelet is írt Görgeinek, ennek azonban csak a címzettjét és dátumát regisztrálták. uo. No. 107.

22.

Pozsony, 1848. november 12.
Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Katonai szabályok szerint minden század parancsnokának kiszabott általán [sic!] pénzből fegyverek hiánytalan rendbe tartása kötelességébe fekszik ugyan, de minthogy jelenleg részint régi, sok esztendeig tárokba fekvő fegyverek kiadattak, részint pedig oly emberek kezökbe kerültek, akik puskával célszerűen bánni nem tudtak, és a fegyvereket oly állapotba hozták, hogy azoknak mostani kijavítását az általán pénzből kívánni nem lehet; lekötelezve látja magát a hadsereg főparancsnoksága Királyi Biztos urat hivatalosan megkérni, miképp feljogosíttassék mostani fegyver rendbehozását ország költségén végrehajtani.

Eredeti tisztázat. No. 22. MOL Csány-ir. IBA 493.

b.)

Márul kelt és éppen kezemhez kapott becses levelére sietek azon fölvilágosítást adni, hogy a soproni maradék lovasok kérelmét egyedül tévedésből függesztém föl Újházi korm[ány]biztos úr engedelméből — Kegyedé helyett, — hogy nekem soha eszem ágában nem volt Kir[ályi] Biztos úr jogaiba vágni, melyeknek csak vitatásától is az Isten mentsen, végre hogy minden netalán távozni szándékozó csapatok iránt eleve Kir[ályi] Biztos úrral értekezni el nem mulasztandom.

Breitenbrunnból lehetend-e egyáltalában ezentúl valamit szállítani, kérdés, miután a breitenbrunni útnak járhatatlanná tételére tettem intézkedést, melynek teljesítéséről percenként várom a jelentést.

Bárczay Mih[ály]⁵⁵, Túri⁵⁶ és Mezősy László⁵⁷ százados urak általam már avizáltattak, de a diszlokáció távolsága miatt még be nem érkezhettek.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 18. Eredeti tisztázata iktatva: MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 479. (nov. 11-i dátummal).

c.)

Holnap reggel fog a bizottmány összeülni, mely az „önkéntes” zászlóaljkból mindazokat, kik a *honvédekhez* át akarnak lépni, rendesen⁵⁸ asszentálja. Ezt avégből van szerencsém Kegyeddal közleni, hogy engem följosítani méltóztassék, miszerint nagyobb siker végett minden, a honvédekhez áttérő önkéntesnek 3 p[engő]f[orin]t foglalót adhassak az állományi pénztár terhére. — Az ebbeli följosítást, még ma kérem kezemhez juttatni: minthogy a holnap reggeli 8 óraker összeüendő bizottmány működését el sem tudja kezdeni, ha a foglalópénz iránt általam hivatalosan följosítva nincsen.⁵⁹

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. IBA No. 489. Csány sk. feljegyzése: „Mega-jánltatott a 3 f. foglaló a honvédekhez igyekvőknek”. Az erről szóló válasz iktatva uo. F Ikv. 134. nov. 12. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 25.

---

55 Bárczay Mihály (1805–1865), az Abaúj vármegyei önkéntes mozgó nemzetőr század parancsnoka.

56 Túri Mihály, a Hajdú-kerületi önkéntes mozgó nemzetőrség századosa.

57 Mezősy László (1814–1893), szolgabíró, 1848. aug. végétől a Zemplén megyei, dec. közepétől a zemplén-gömöri önkéntes mozgó nemzetőr zászlóalj századosa, 1849. jan. elején Görgei szolgálati vétség miatt megfosztja rangjától, 1849. június 27-én rehabilitálja. Rövid fogságot szenved. Életrajzát l. *Bona*, 1988. 695–696. p. és *Mezősy László: Ezernyolcszáznegyvennyolcadiki levelek*. S. a. r.: Szőcs Sebestyén. Bp., 1976.

58 A másolatban: újra.

59 A másolatban: minthogy a nervus rerum nélkül a holnap reggel 8 óraker összeüendő bizottmány működését el sem tudná kezdeni

23.

Pozsony, 1848. november 12.

Görgei hátirata Berecz Mihálynak⁶⁰, a borsodi önkéntes mozgó nemzetőrség őrnagyának jelentésén

Berecz november 11-én Köpcsényből Görgey Kornél őrnagynak, a köpcsényi dandár parancsnokának láttamozásával a következő beadványt juttatta el a feldunai hadsereg főparancsnokságához:

Midőn a fenn nevezett borsodi zászlóalj, tett felszólítása folytán, édes hazánk fegyverrel védelmére kiállott, 10 héti időt kötött ki magának, a teendő szolgálat végett, s ugyancsak ennyi időre tette le táborozásai kötelező esküjét.

Folyó év szeptember 10-én indítva ki megyéjéből, e naptól kezdve láttatva el álladalmi zsold- és élelmezéssel, folyó hó 20-án kikötött szolgálati ideje le fog jární, melyért is alázatos tisztelettel van szerencsém a tisztelt főhadvezéri parancsnokságnak jelenteni a parancsom alatt álló zászlóalj kötelezettsége közelgő lefolytát, s egyemben [sic!] kérní, hogy annak szolgálattólí fölmentését, valamint hazameneti parancsát idejekorán kézbesítetni méltóztassék.

Hitem szerint alig lehetvén e zászlóaljat jogilag visszatartani a hazamenettől, örvendetes volna, ha ez — számos gyengélkedői miatt — Posonytól Pestig gőzösön szállíttathatnék.

Görgei a beadványt november 12-én kapta, s a következő hátirattal küldte át Csány László teljhatalmú országos biztoshoz:

Csány László királyi teljhatalmú biztos úrhoz oly véleménnyel áttétetik, hogy ha e zászlóalj elbocsáttatik, a fegyverek a haza további védelmére itt lennének megtartandók.

Csány sk. hátirata: „E tárgyban felírás történt és addig elbocsátani nem lehet, amíg fel nem váltatik más zászlóaljjal Pestről — Írni kell Berecznek és Görgei fővezérnek”. Csány még november 12-én megírta Berecznek, „hogy zászlóalja felváltása iránt az intézkedés megtörtént, ha azonban 20-kán fel nem váltatnának, néhány napig maradjanak”. A zászlóalj nov. 13-án kelt válaszában „magát még ideje kitele előtt pár nappal Pestre gőzösön szállíttatni” kérte. MOL Csány-ir. F

---

60 Berecz Mihály (1795–?), nyugalmazott cs. kir. főszázados, 1848. jún. 19-től Borsod megye nemzetőr őrnagya, 1848 őszén a megyei önkéntes mozgó nemzetőrzászlóalj parancsnoka.

Ikv. No. 131. és BA Ikv. No. 544. Csány egyébként már 11-én maradásra szólította fel a zászlóaljtagokat, de Berecz őrnagy 13-án jelentette a hadseregpáncsnokságnak, hogy a zászlóalj tagjai egyöntetűen kijelentették, az időjárási viszontagságok és az ezek következtében terjedő betegségek miatt nem hajlandók tovább maradni. A jelentést november 14-én Görgei „további intézkedés végett” átküldte Csáynak. MOL Csány-ir. IBA 536.

Eredeti tisztázatok. MOL Csány-ir. NIBA d. sz. [Iktatva: MOL Csány-ir. BA Ikv. 498.]

24.

Pozsony, 1848. november 12.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

Mennyire tehetségemben áll és tellesítenem szabad, szíves készséggel járulok mindahhoz, ami seregeinket a küzdelemre alkalmassá teheti, így késznek nyilatkozok a fegyverek kiigazítására megkívántató költségek fedezésére is. Mit aszerint gondolnék leghamarabb és legcélszerűbben tellesíttetni, ha a puskacsinálók, lakatosok, Posonba, Nagyszombatva és mindazon városokba, hol katonaság van elszállásolva, kötelességül tétetnék, haladék nélkül a katonaság részére dolgozni, félretételével minden magánmunkálatoknak, ha ezen módnál tisztelt Fővezér úr jobbat javalland, azt elfogadom előre is.

Sk. hátirat Görgei aznap írott levelén. (l. 12/a.) MOL Csány-ir. IBA 493.

b.)

A honvédekhez átlépők részére 3 p[engő]f[orint] foglaló az álladalom részem[eg]ajánltatik.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 134.

25.

Pozsony, 1848. november 13.

Görgei átiratai a-d.) Csányhoz e.) hátirata Ullmann főhadbíró jelentésén a Szegedről kiszabadult olaszoknak a seregtől eltávolítása iránt

a.)

Pulszky Sándor alezredes úrtól⁶¹ ezennel értesíttem, miszerint egy, a Honvédelmi Bizottmány elnökétől vett rendelet következtében⁶² 485 emberrel, 30 lóval és 3 ágyúval a Trencsénbe újólag beütött ellenség ellen indult, s már holnap, f[olyó] h[ó] 14-ik a *reggeli* órákban Pozsonyba érkezend. Miért is tisztelettel kérem Kormánybiztos urat, tudtomra adni, vajon lehetséges-e ezen seregnek egészbeni továbbszállíttatása a vasúton, mely esetben Uraságodat felkérem a vasút igazgatóságával a kellő intézkedések megtételére.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. IBA No. 547. Német fordítása MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 94. Csány válaszát l. MOL Csány-ir. F Ikv. No. 158.

b.)

Pribék Béla mérnök úr számára, kinek *mentül előbb kell* Sopron megyébe indulnia, az utaknak az ellenség előtt elrontására egy *főhatalmazás* és egy *útlevel* kérik kiállíttatni.

Görgey István tisztázata. MOL Csány-ir. IBA 525. „intézkedtem nov. 13. de. 7 órakor. elintéztet.” Az intézkedés iktatva uo. F Ikv. No. 145. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 30.

c.)

A honti önkéntes zászlóalj számára, mely körülbelől 1000 emberből áll, és melynek holnap *mentül előbb kell* Pozsonyba beszállíttatnia, — egy vonatot kérek holnap reggel korán Nagyszombatba elindíttatni.

---

61 Pulszky Sándor (1803–1849), cs. kir. százados az 52. (Ferenc Károly) gyalogezredben, honvéd ezredes, hadtestparancsnok. Kolerában hal meg aug. 23-án. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 274. p.

62 Kossuth nov. 11-én nevezte ki Pulszky Sándor alezredest a Nyitra és Trencsén megyékben összevonandó honvéd- és más csapatok parancsnokává. KLÖM XIII. 408. p.

Görgey István tisztázata. MOL Csány-ir. IBA No. 548. A válasz iktatva uo. F. Ikv. No. 158. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 32.

d.)

Miután a zászlóaljnak nagy része csizmák nagy hiányában szenved, a lábbeli pedig a gyalog katonánál, kivált jelen időszakban múlhatatlan fűszükség: tisztelettel kérem királyi biztos urat, méltóztassék aztat helybenhagyni, hogy a zászlóaljnak magok ott, ahol a legcélszerűbben lehet, lábbeli szükségletüket állodalmi költségen fődözni ügyekezhessenek.

Görgey István tisztázata. MOL Csány-ir. IBA No. 549. „157. szám alatt válaszoltatott”. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 33.

e.)

Főhadbíró Ullmann által felterjesztett jelentése kellő intézkedések megtétele végett közöltetik.

Hátirat az eredeti tisztázaton. MOL Csány-ir. IBA No. 557. „felelet, hogy elküldjék Pestre”.

f.)

Görgey Kornél őrnagy, a köpcsényi dandár parancsnoka november 13-án a hadsereg parancsnokságának beszámolt az előző napi indokolatlan riadóról. Kérte, hogy a kiadott intézkedéssel ellentétben a dandárnak ne Pozsonyban kelljen a húst vételeznie, mert így csak délután 3-4 óra tájban tudják azt megfőzni. Végül közölte, hogy a helyi élelmezési biztos az élelmezési főigazgatóság rendeletére 600 részre osztotta a főzéshez szükséges ölfát. A dandár csapatainak szétszórt szállásai miatt ez a mennyiség aligha lesz elég, s ezért további famennyiséget kér. Görgei a következő hátirattal küldte át a folyamodványt Csálynak:

Miután e jelentés bizonyossága szerint az ölfának 600 portióra fölosztása a helységi fahiány és az eldarabolt beszállásolás miatt, a megfőzési szükségletet nem fődözi: az ölfának csak 300 részletre fölosztása kéretek megengedettni.

Görgey István hátírata. HL 1848-49. 3/295. „Érkezett nov. 15-én Pozsonyba”. Iktatva: MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 589.

26.

Pozsony, 1848. november 13.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

Zeigt an: daß Mülpöck gewesener Oberst⁶³ zum Windisch-Grätz⁶⁴ übergehen woll, und empfiehlt dem hohen Armee Kom[man]do: zu seiner Festnehmung die größte Vorsicht auf denen Vorposten zu haben.

Német nyelvű kivonat. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv No. 101.

b.)

Pribék Béla mérnök szabadon járkelése végett.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 145.

c.)

Beleegyezés abba, hogy a zászlóaljok lábbelit ott szerezzenek, ahol legcélszerűbben lehet.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 157.

d.)

A Pulszky Sándor csapatának Pozsonból N[agy]szombatba vitelére nov[ember] 14. reggelre vasút meg rendelve van, cz visszahozza a honti zászlóaljat.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 158.

e.)

A nádosi és n[agy]szombati sergeknek rendelt és még kiosztandó bakancsok eránt.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 164.

---

63 Mülpökh József (1798–?), cs. kir. ezredes, a dunántúli magyar hadsereg dandárparancsnoka, 1848. okt. 18-án nyugalmazták. Életrajzát I. *Bona*, 1987. 365. p.

64 Windisch-Grätz, Alfred zu, herceg (1787–1862), cs. kir. tábornagy, csehországi főhadparancsnok, 1848 okt.-tól 1849 ápr.-ig az itáliai kivételével minden osztrák haderő parancsnoka.

27.

Pozsony, 1848. november 14.

Görgei átirata Csányhoz

Pulszky Sándor alezredes úrnak egy jelentése van kezemnél, mely értelmében őnéki ma reggel kellett volna ide bekelnie seregével. — Ennek alapján bátorkodtam tisztelt Kir[ályi] Biztos urat a vasútbeli intézkedéstétel iránt megkérni. — De Pulszky nincs itt, s így — fájdalom — csakugyan hiába pazaroltatott el a sok drága idő. Most elküldeni a nagy[szombati] zászlóaljért, már magam is azt hiszem, hogy későn lenne, s így inkább holnapra halasztanám a szállítást

A nagyszombati cipőgyártásra nézve igénytelen nézetem az, hogy Nagyszombat nem éppen a legbiztosabb felszerelési hely, s minthogy a mi ott lévő erők az ellenség erejéhez képest igen-igen csekély, és derék katonáink minden törekvése s áldozatteljes magaviselete mellett mégis megtörténhetnék, hogy Nagyszombat az ellenség kezébe kerülne. — Továbbá azokon, akik amott Nádas alatt a legszigorúbb szolgálatban szüntelen szenvednek, hamar, a leghamarabb kell segíteni; véleményem tehát oda nyilatkoznék, hogy minden esetre kiküldessék az illető bakancskellék, hogy legalább szolgálatra alkalmas lenne a katona, aki a szó legszorosabb értelmében az ellenség előtt áll.

Eredeti sk. tisztázat. MOL Csány-ir. IBA 535. „érkezett nov. 14-én — tudomásul”.

28.

Pozsony, 1848. november 14.

Csány átirata Görgeihez

Az olasz szegedi foglyok iránt Ullmann hadbíró nézete pártoltatik.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 172.

29.

Pozsony, 1848. november 15.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Megtettem a rendelést, hogy a borsodi zászlóalj holnap Köpcsényből Pozsonba bckeljen.

Miután a fegyverzetnek a tokmány, altisztí kard, sőt, borjú is kiegészítő részei: a lefegyverzést ezen cikkekre is kérem kiterjeszteni; fönmaradván a megyének az ország részéről kárpótoltatása.

Csány nov. 18-án megírta Borsod megyének, hogy „a hazabocsátott zászlóalj fegyverei az újoncok részére itt tartatnak, annak idején visszaadtván”. MOL Csány-ir. F lkv. No. 240. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 40.

Görgey István tisztázata. MOL Csány-ir. IBA 588. „Érkezett nov. 15-én Pozsonyba. — A miniszternek, vagy a H[on]v[édelmi] Bizottmánynak megírtam, hogy a fegyvereket itt tartom”.

b.)

A visszavonulás esetére történendő elhelyezési rendeletek tétele végett kérem nekem a legnagyobb beszállásolási képességet mind gyalogság, mind lovasság számára legpontosabban előterjeszteni; különösen Moson és Óvár v[áros] s tájékokról, továbbá Győr v[áros] s környékéről, — elvégre Gönyő, Szőny s kettő közt fekvő helységekről.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. IBA No. 580. „érkezett nov. 15-én Pozsonyba — Imrédynek⁶⁵ írtam. — Lukácsnak⁶⁶ is ma írni”. Másolata: MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 102.

65 Imrédy Lipót (1818–1882), ügyvéd, a szentjánosi kerület képviselője, okt. 8-tól Moson megye népfelkelési biztosa, majd kormánybiztosa, 1849 májusától ismét a megye kormánybiztosa. Emigrál.

66 Lukács Sándor (1822–1855), ügyvéd, 1848-ban Győr város képviselője, szept.-től a város kormánybiztosa, 1849. jan. 9-től országos hadfelszerelési kormánybiztos, ápr. 28-tól Győr város és megye kormánybiztosa. Emigrál.

c.)

Kéretik teljhatalmú Kir[ályi] Biztos úr nekem a további rendelkezések megtételére véget abbeli nyilatkozatát beküldeni, vajon megtették-e az intézkedések, hogy a honti zászlóalj a n[agy]szombati vaspályán még ma lejöhessen.

Eredeti tisztázat. T 108. MOL Csány-ir. IBA No. 584.

d.)

Miután tapasztalnom kellett, hogy hivatalos leveleim déli 12 órától 3-ig a postán fel nem vétetvén, nem kis zavarokra szolgáltatik ezáltal alkalom: van szerencsém tisztelt Kormánybiztos urat felszólítani, méltóztatnék az itteni posta hivatalnokainak kötelességükké tenni: hogy a nehéz időkben ők is nyújtsanak némileg kezét ügyeink minél gyorsabb elintézésére azért, hogy a fennérintett időben közülök mindég legyen egy a hivatalban, ki az innen jövő hivatalos leveleket továbbszállítsa.

Csány sk. hátirata: „Bemutatott nov. 15-én 1848. Pozsonyban — Elment a vasúti vonat Nagyszombatba [l. az előző iratot — H. R.] — A postahivatalnak meghagyandó, hogy a személyzet között egy folytonosan jelen legyen a hivatalban. Az előleges hadi díjazások érdemében még ma éjjel a H[on]v[édelmi] Bizottmány-nak felterjesztést teendek”. A válaszfogalmazvány iktatva MOL Csány-ir. F Ikv. No. 184.

Eredeti tisztázat. No. 115. MOL Csány-ir. IBA 575.

c.)

Az ide mellékelt, Honvédelmi Bizottmányhoz intézett kérelmemet, mint melynek célszerűségét, úgy hiszem Kir[ályi] biztos úr is általlátni méltóztatik, magas figyelmébe ajánlva, a Honvédelmi Bizottmány előtt is pártoltatni kérem.

Csány sk. hátirata: „bemutat. nov. 15-én 1848. Pozsonyban — 184. sz. Elküldtem a kérelmet és támogattam a tisztek előleges fizetését — figyelmeztettem a tisztek választásábani óvatosságra — csizmát, cipőt ajánlottam, hogy az ország minden mesterembereivel hetenkint annyit csináltassanak, ahány legén dolgozik”.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. IBA. No. 577. Másolat. MOL Tiszáninenni női. ker. ir. 6. fasc. Közlekedés. No. 15.

30.**Pozsony, 1848. november 15.****Csány átiratai Görgeihez**

a.)

A szállítások iránt Moson, Óvár és Győr körül tett intézkedésekről, és a dohány-szivarmaradék kiosztása végett.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 181.

b.)

A kívánt vonatok N[agy]szombatba ma elmentek, a tisztí előlegezés iránt még ma este felterjesztést intézend a H[on]v[édelmi] Bizottmányhoz.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 184.

31.**Pozsony, 1848. november 16.****Görgei átiratai Csányhoz**

a.)

A Bécs felé vivő vasútnak bemetszésére tisztelettel kérek 300 munkást, felét ásóval, felét kapával ellátva holnap reggel jókor a bécsi vasút indóházánál Kazinczy utász százados rendelkezésére kiállíttatni.

A vasútnak ezen bemetszése Pozsony város biztosságára legfőbb fontosságú, és ha eddig azért nem tudott megtörténni, mert minden kiteremthető munkaerő másfelé volt szükségesebben elfoglalva: nagyon kívánatos, hogy az legalább még továbbra el ne haladjon.

Görgey István tisztázata. MOL Csány-ir. IBA No. 603. „Érkezett nov. 16-án Pozsonyba. Megtétetett a rendelet 17-én reggelre”. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 43.

b.)

Herceg Pálffy-nak /. ide mellékelt alatt eredeti levele tudomás s elintézés végett visszavárólag tisztelettel közöltetik.⁶⁷

Görgey István tisztázata. MOL Csány-ir. IBA No. 602. „érk. 16. nov. 848. Pozsonyban. — felelni herceg Pálffy-nak, hogy nem gyanúból vétetett el — és Görgeinek, hogy felelet adatott Pálffy-nak”. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 44.

c.)

F[olyó] hó 13-án volt szerencsém több más ezeredi előléptetési ajánlatokkal a 34. sz[ámú] (Porosz herceg) gyalog serezedét is megerősítés végett Kegyedhez átküldeni. Azóta jutott kezemhez /. alatti hivatalos jelentés, melyet avégre közlök biztos úrral visszavárólag, hogy abból meggyőződvn hadnagyságra ajánlott Molnár őrmesternek főtisztségre való teljes alkalmatlanságáról, nevezett egyént az ajánlási lajstromból kitörölni és csupán a többit megerősíteni méltóztassék.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 45.

d.)

Miután értésemre esett, hogy Bazinból Malackáig a Fehérhegyen keresztül egy szekérút létezne, melyen ágyúkat is lehetne szállítani, ezennel megkérem K[irályi] b[iztos] urat, hogy annak elrombolására kirendeltetni szíveskedjék

1-ör Eisenhut György hadnagy⁶⁸ mellé egy biztost, ki véle azonnal Bazinba ránduljon, és a fentebb érintett munka teljesítésére, még az [sic!] munka tart, naponta legalább 100 embert fejszékkel, fűrész-, ásó- és kapával kirendeljen;

2-or a megkívántató fogatokat és

3-or néhány biztos kalauzt.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. IBA No. 592. „érkezett nov. 16-án 1848. — Az intézkedés megtörtént nov. 16. de. 11 óra”. Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 46.

---

67 „Görgei fővezér Pálffy levelét közli, melyben ez 51 darab lőfegyverét visszaadni kéri”. MOL Csány-ir. BA lkv. No. 602.

68 Eisenhut (1849-ben Sisaki) György (1822–1900), 1848 nyarán nemzetőr tiszt, nov. 16-tól honvéd hadnagy, parancsőr-tiszt, 1849. jan. 19-től százados. Életrajzát l. *Bona*, 1988. 190. p.

e.)

Jelics főhadnagy úrnak⁶⁹, a 6-k számú huszárezredben századosná kineveztetését az annak indokául szolgáló jelentéssel együtt van szerencsém aláírás végett visszavárólag átküldeni.⁷⁰

Görgei tábornok
kihirdettessék
Csány László főkor[mány]biz[tos]

Eredeti tisztázat. MOL HM Ált. 1849:23268.

f.)

Az ide mellékelt — a hadügyminisztérium f[olyó] h[ó] 13-án 9538/3438. sz[ám] a[latt] kelt rendelete folytán történt kinevezést, van szerencsém aláírás végett visszavárólag átküldeni.

A Csány-iratok beadványának iktatókönyvéből tudjuk, hogy az említett irat Duka Tivadarnak a kinevezése volt.

Duka Tivadar sk. tisztázata. No. 152. MOL Csány-ir. IBA 590.

69 Jelics József (1808–?), cs. kir. őrmester a 6. (Württemberg) huszárezredben, 1848. szept. 7-től hadnagy, okt. 19-től főhadnagy, dec. 29-től al-, 1849. márc. 1-jétől főszázados ugyanitt. Komáromi kapituláns. Életrajzát l. *Bona*, 1988. 290. p.

70 Görgei nov. 15-én a következőket jelentette Kossuthnak Jelics hőstettéről: „Jelics főhadnagy lescirkálásra lévén kiküldve kilencedmagával, embereinek egyike ellenséges gyalogcsapatra bukkanván, elfogatott. Jelics főhadnagy a tér minősége miatt csak akkor vette észre veszteségét, midőn a szegény fogoly már a lóról is lerántatott. Számra mintegy harmincan lehettek a német bakák. De a mi hőstünk avval mit sem gondolt, villámsebességgel nekikrohant, és kivágta a foglyot, dacára a századnyi segítségnek, mely a színhelyhöz közel lévén, sietve közeledett vesztére a parányi huszárcapatnak. — Egy huszár mellbelövetett, Jelics főhadnagy maga több szuronyszúrást kapott lágyékába, karjába s nyakába, nem számítva az olyan kisebbrendű sebeket, minőket a huszár fel sem szokott venni, — s mégis, amint kiindult, vissza is tért kilencedmagával”. Közli *Steier*, 168. p. — Mándy Ignác százados nov. 15-én Köpcsényben, Görgey Kornél őrnagy nov. 16-án Köpcsényben és Hertelendy Miklós őrnagy nov. 17-én Pozsonyban kelt jelentéseit¹ a mellett.

32.

Pozsony, 1848. november 16.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

Jelics főhadnagynak kapitánnyá kinevezése kihirdettessen.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 200.

b.)

Duka Tivadar⁷¹ hadnaggyá kinevezése aláírva visszaküldetett.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 204.

33.

Pozsony, 1848. november 17.

Görgei átirata Csányhoz

Két kinevezést küld át aláírás végett.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 632.

---

71 Duka Tivadar (1825–1908), ügyvéd, 1848-ban a pénzügyminisztérium fogalmazója, nov.-tól hadnagy, parancsőrtsiszt, jan. 9-től főhadnagy, jún. 26-tól honvéd százados Görgei oldalán. Emigrál, angol katonaoorvos lesz. Őrnagyként nyugalmazzák. Életrajzát l. *Bona*, 1988. 184–185. p.

34.

Pozsony, 1848. november 17.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

A Győr városi korm[ány]biztos⁷² tudósítása át-, az előléptetési jegyzék vissza-küldetik. Lipótvár erősítésére a szükségletekről tudósítás kéretik

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 211.

b.)

Moson vármegye beszállásolhatási jegyzéke átküldetik.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 218.

35.

Pozsony, 1848. november 18.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

A 4-k és 9-k huszárezred számára kérek tisztelettel 210 pár csizmát utalványoztatni.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 49.

b.)

Az utászkar rögtön Győrbe szállítandó, az ottani sáncolás gyorsabb befejezésére, a kar 650 főből áll. Tisztelettel kérem a szükséges gőzhajót, vagy ha egyre nem lérnének, még hozzá egy vontató hajót utalványoztatni és készületbe állíttatni, egyúttal nekem szívesen tudtomra adván, a gőzhajók mikor lesznek készen az elindulásra.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 50. *Kihúzva, elküldetlen.*

---

72 Lukács Sándor. Ld. a 66. jegyzetet.

c.)

Cs. jegy alatt 142., 156., 170. számú négy rendbeli iratot közlés végett átküldi. A K. 332. és 333./168. számú kinevezések aláírását várja.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 638.

d.)

192. számú iratot közlés végett visszavárólag átküldi.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 643.

e.)

Egy kinevezést küld át aláírás végett, 223. szám alatt.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 660.

f.)

Görgei tábornok közli a Nádossy Sándor ezredes⁷³ levelét, melynél fogva az Országos Haditanács elnöke a feldunai hadsereg számára egy fiók ruhabizottmányt állít s Csanády Mihály századost⁷⁴ egy számvevő tiszttel felküldi, s a vezér kéri, hogy a megkívántató személyzettel lássa el a századost.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 728.

---

73 Nádossy Sándor (1811–1882), cs. kir. huszárszázados a 12. (Nádor) huszárezredben, 1848. szept. 16-tól honvéd alezredes, az Országos Nemzetőrségi Haditanács lovassági osztályának vezetője, majd a Haditanács elnöke, okt. 10-től honvéd ezredes, dec. 4-től a hadügyminisztérium katonai osztályának főnöke. 1849 januárjában átáll a cs. kir. csapatokhoz. Életrajzát l. *Bona*, 1987. 366. p. és *Gelich I.* 336–337. p.

74 Csanády Mihály (1805–?), cs. kir. főhadnagy a 9. (Miklós) huszárezredben, 1848. okt. 3-tól alszázados, nov. 20-tól a pozsonyi katonai fiókruharaktár parancsnoka, 1849. januárjától kórházparancsnok, a cs. kir. hadbíróóság megfosztja rangjától, majd rehabilitálják. Életrajzát l. *Bona*, 1988. 144–145. p.

36.

Pozsony, 1848. november 18.

Csány átiratai Görgeihez

a.)

Átküldetnek a kinevezési és más négy rendbeli iratok. Az /. alatti deszkekanyhók iránti javaslat nem tartatik célszerűnek. A // alatti Pozson városi kártételi panasz a fák s erdők rombolása iránt áttétetik intézkedés végett.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 224.

b.)

Kazinczy tervét, ha Tábornok úr is pártolja, a H[on]v[édelmi] B[izottmány]nak elküldendi.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 230.

c.)

Imrédy Lipót és Mérey⁷⁵ levelei elküldetnek.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 231.

d.)

Eisenhut hadnagy kinevezése megküldetik.

Kivonat. MOL Csány-ir. F. Ikv. No. 241/1.

---

75 Mérey Károly (1816–?), kamarai titkár, 1848. ápr. végétől a pénzügyminisztériumban dolgozik, 1848. nov.–dec. folyamán minisztériumi kiküldött a Felvidéken, önmaga által kinevezett biztos.

37.

Pozsony, 1848. november 19.

Görgei átiratai Csányhoz

a.)

Én Lukinich Mihály kormánybiztosnak⁷⁶ nemcsak egy bizonyítványt szolgáltatam [!] ki, mely szerint ő minden gondtól a pomogyi töltés elrontása iránt fölmentetik, de még hosszadalmasan fejtegettem is azon fölmentésének okát, hogy ti. Sréter Lajos őrnagy úr⁷⁷, ki Soprony megye fődezetére ki van küldve, és aki mellé Pribék mérnök úr rendeltetett a szükséges munka bevégezése végett, már gondoskodik a teendőről. — Mindamellett Lukinich kormánybiztos úr nem állott [!] maga alaptalan, helytelen nézete szerint intézkedni, a pomogyi töltés járhatlanná tétele iránt, anélkül, hogy csak értekezett volna vagy Pribék mérnök, vagy őrnagy Sréter úrral. — Ha már most túlnyomó erővel Soprony felé tódulna az ellenség, úgy, hogy Sréternek vissza kellene húzódnia, és ha az őrnagy úrnak jobbnak látszanék a pomogyi úton hátrálni, s ő annál fogva háta megett Kapuvárnál vezető győri utat bevágatja, biztosan számítván a pomogyi töltésre, és ha a mi derék huszárjaink aztán megakadnak az éretlenül bevágott töltésen, az ellenség pedig utánok nyomul, elzárván előttök a visszamenetet, akkor a mi szegény vitézeinknek nem marad egyéb hátra, mint bosszulatlanul meghalni, ha csak el nem akarják magokat fogatni és felmagasztaltatni. S mindennek egy szerencsétlen választás az oka, s ezen szerencsétlen választás Lukinich Mihály kormánybiztosé.

Figyelembe vévén a számíthatlan kárt, mely Lukinich Mihály kormánybiztosnak ezen hivatlan eljárásától hazánkra harámolhatnak [!], megkérem teljhatalmú Kir[ályi] Biztos urat aziránt, hogy hatalmánál fogva a nevezett kormánybiztos úrnak ártalmas működéseinek gátot vetni szíveskedjék.

Másolat. MOL Görgey-lt. Elnöki lev. No. 50. Iktatva MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 705., nov. 18-i dátummal.

---

76 Lukinich Mihály, Sopron megyei alszolgabíró, 1848-ban a kapuvári kerület képviselője, nov. közepétől dec. közepéig a megye kormánybiztosa. Nem követi az országgyűlést Debrecenbe, ezért a képviselőház megfosztja mandátumától.

77 Sréter Lajos (1811–1875), cs. kir. százados a 12. (Nádor) huszárezredben, 1848 októberében századával hazaszkózik Csehországból, okt. 16-tól őrnagy, a feldunai hadsereg soproni különítményének vezetője, legmagasabb rangja honvéd ezredes. Életrajztj I. Bona, 1987. 296. p.

b.)

Az ide mellékelt kinevezést azon kéréssel van szerencsém t. h. k. biztos úrhoz átküldeni, hogy azt mint kerülhetetlenül szükségest, megerősíteni méltóztassék.

Eredeti tisztázat. MOL Csány-ir. IBA 661. „beiktattatott nov. 19-én 848. Pozson. 242. szám. Timon”. Másolat. MOL Tiszáninneri nőr. ker. ir. 6. fasc. Közlekedés. No. 19.

c.)

Egy iratot közöl helybenhagyás végett.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 649. „Helybenhagyással visszaküldetett”.

d.)

Roth Sándor⁷⁸ és Foltinyi Alajos kineveztetéseit aláírás végett átküldi.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 653.

e.)

Két iratot küld át azon megjegyzéssel, hogy a lovak számára tervezett deszkakunyhók építése már nem szükséges.

Kivonat. MOL Csány-ir. BA Ikv. No. 662.

---

78 Roth Sándor (1818–1860), Sopron megyei főjegyző, 1848. okt.-tól a megyei lovas nemzetőrség századosa, nov. 1-jétől honvéd főhadnagy, parancsőrtszjt Görgei mellett, 1849. jan. 1-jétől százados. Életrajzát l. *Bona*, 1988. 510–511. p.

Levéltári rövidítések jegyzéke

1848–49.	HL Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc iratai
BA Ikv.	Csány-ir. Beadványok iktatókönyve
F. Ikv.	Csány-ir. Fogalmazványok iktatókönyve
KLI	Csány-ir. Komáromban lefoglalt iratok
NIBA	Csány-ir. Nem iktatott beadványok
NIF	Csány-ir. Nem iktatott fogalmazványok
Elnöki lev.	Görgey-lt. b/30. fasc. Görgey Arthur tbk. mint a feldunai m. kir. hadtest parancsnokának egyik elnöki levelezője. 1848. nov. 8.–1849. jan. 25.
Csány-ir.	MOL H 103 Csány László kormánybiztos iratai
Görgey-lt.	MOL P 295 A Görgey-család levéltára. Görgei Artúr gyűjtemény
IBA	Csány-ir. Iktatott beadványok
Hadparancs jkv.	Görgey-lt. b/35. fasc. Az 1848–49. magyar feldunai, utóbb VII. hadtest (Görgei Artúr, Gáspár, Pöltenberg tábornokok) eredeti hadparancs jegyzőkönyve. Dispositions Protokoll
HM Ált.	MOL H 75 Hadügyminisztérium Általános iratok
Iktatókönyv.	Görgey-lt. b/31. fasc. Az 1848/9. magyar feldunai, utóbb VII-ik hadtest (Móga, Görgei Artúr, Gáspár, Pöltenberg tábornokok) eredeti iktatókönyve [sic!]
MOL	Magyar Országos Levéltár (Budapest)
OHB	MOL H 2 Miniszterelnökség, Országos Honvédelmi Bizottmány és Kormányzóelnökség iratai
Tiszáninneni nőr. ker. ir.	MOL H 147 Vegyes iratok. 10. doboz. A tiszáninneni nemzetőri kerület iratai

Vegyes Csány-ir. 14. doboz. Vegyes iratok

Könyvészeti rövidítések

- Antal–Zétény* [Antal Lajos]–Zétény Győző: A szabadságharc honvédervosai. Bp., 1948.
- Barta*, 1952 *Barta István*: Kossuth és Csány. In: Századok, 86. (1952) 593–687. p.
- Bona*, 1987 *Bona Gábor*: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49. 2. kiad. Bp., 1987.
- Bona*, 1988 *Bona Gábor*: Kossuth Lajos kapitányai. Bp., 1988.
- Gelich I–III.* *Gelich Rikárd*: Magyarország függetlenségi harca 1848–49-ben. I–III. köt. Bp., é. n.
- Görgey Artúr I–II.* *Görgey Artúr*: Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben. S. a. r.: Katona Tamás. I–II. köt. Bp., 1988.
- Görgey István I–III.* *Görgey István*: 1848 és 1849-ből. Élmények és benyomások. Okiratok és ezek magyarázata. Tanulmányok és történelmi kritika. I–III. köt. Bp., 1885–1888.
- Hermann*, 1994 *Hermann Róbert*: Görgei Artúr és Kossuth Lajos levelezésének kiadatlan darabjai. In: Századok, 128. (1994) 922–999. p.
- Hermann: Csány* *Hermann Róbert*: Csány László, mint a feldunai hadtest kormánybiztosa (1848. szeptember 29.–1849. január 18.) In: *Molnár*, 1990. 133–219. p.
- HK Hadtörténelmi Közlemények
- Katona I.* Az aradi vértanúk. Szerk.: Katona Tamás. I. köt. Bp., 1979.

- KLÖM XIII–XIV. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. I–II. Szerk.: Barta István. Bp., 1952–1953. (Kossuth Lajos összes munkái XIII–XIV.)
- KLÖM XV. Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Szerk.: Barta István. Bp., 1955. (Kossuth Lajos összes munkái XV.)
- Molnár*, 1990 Kossuth kormánybiztosa, Csány László 1790–1849. Szerk.: Molnár András. Zalaegerszeg, 1990. (Zalai Gyűjtemény 30.)
- Pap* II. *Pap Dénes*: Okmánytár Magyarország függetlenségi harczának történetéhez 1848–1849. II. köt. Pest, 1869.
- Steier* *Steier Lajos*: Görgey és Kossuth. Bp., é. n.